

Kulttuuripoliittinen selonteko

Sisältö

Yhteenveto	2
1. Johdanto	3
2. Kulttuuripoliittiset panostukset ja prioriteetit	4
3. Viisi pohjoismaista kulttuurilaitosta	10
4. Kulttuuritukiohjelmat	12
5. Kansainvälinen yhteistyö	16
6. Saamelainen kulttuuriyhteistyö.....	18
7. Mediapoliitiikka	18
Filmkontakt Nord edistää pohjoismaisia lyhyt- ja dokumenttielokuvia käynnistämällä aloitteita, joilla varmistetaan tuotanto ja jakelu Pohjoismaissa ja kansainvälisesti. Tämä tapahtuu välitys- ja promootiotoimintojen kautta ympärivuotisesti ja eritoten Nordic Panorama Film Festival -elokuvafestivaalin aikana. Festivaali on tärkeä kohtaustapaikka pohjoismaiselle elokuvateollisuudelle ja on pohjoismaisille elokuville ja elokuvayhtiöille tärkeä väylä kohti ammattimaisuutta ja kansainvälistymistä.....	19
8. Sektorienvälinen yhteistyö	20
Sektorienvälinen yhteistyö tuo sektorikohtaiseen työhön lisäarvoa ja uusia näkökulmia. Kulttuuriministerineuvosto on osallistunut tällaiseen yhteistyöhön strategian voimassaoloaikana.	20
9. Lopuksi.....	21

Yhteenveto

Pohjoismaiden neuvosto teki Osaaminen ja kulttuuri Pohjolassa -valiokunnan ehdotuksesta kesällä 2018 suosituksen kulttuuripoliittisesta selonteosta. Pohjoismaiden ministerineuvosto hyväksyi puolestaan suosituksen ja kiitti samalla Pohjoismaiden neuvostoa sen ministerineuvostossa tehtävää pohjoismaista kulttuuriyhteistyötä kohtaan osoittamasta kiinnostuksesta. Valiokunta on tunnistanut selonteon pohjaksi joukon mielenkiintoisia ja tärkeitä kysymyksiä. Ministerineuvosto on työstänyt niitä edelleen ja toivoo voivansa antaa niihin vastauksia tässä selonteossa. Selonteko ei ole kuitenkaan tyhjentävä kuvaus ministerineuvoston eri toimista kulttuurisektorilla, vaan siinä tuodaan esiin kaikkein keskeisimmät toimet ja strategiset prioriteetit. Tässä kulttuuripoliittisessa selonteossa kulttuuriministerineuvosto (MR-K) on päättänyt tarkastella sitä ajanjaksoa, jolloin *Pohjoismaisen kulttuuriyhteistyön strategia 2013–2020* on ollut voimassa.

MR-K:n vuosien aikana käynnistämät kulttuuripoliittiset panostukset ja prioriteetit ovat olleet ja ovat edelleen hyvin tärkeitä niin Pohjolassa kuin sen ulkopuolella. Niiden tarkoituksena on edistää ja vahvistaa Pohjoismaiden eri kulttuurisektorien välistä yhteistyötä ja vuorovaikutusta toimintaympäristön kanssa sekä profiloita niitä kansainvälisesti.

Pilottiohjelma *Volt – kieli- ja kulttuuriohjelma lapsille ja nuorille* on tärkeä kulttuuripoliittinen priorisointi, joka on johtanut fyysisiin kohtaamisiin ja antanut tukea hankkeille, jotka ovat lasten ja nuorten lisäksi tärkeitä myös alueen väestölle laajemmin. Ohjelmassa haastetaan ennakoasenteet siitä, mihin lapset ja nuoret pystyvät taide- ja kulttuurialalla ja painotetaan, että lapset ja nuoret ovat itse asiassa laaja joukko, joka luo, harjoittaa ja ottaa osaa taide- ja kulttuurielämään.

Osallistava kulttuurielämä Pohjolassa (Inkluderende kulturliv i Norden) ja *Maailman kirjastot* (Världens bibliotek) -hankkeissa on pohdittu Pohjoismaiden haasteita ja ratkaisuja uusien pohjoismaalaisten osallistamisessa yhteiskuntaan taiteen ja kulttuurin kautta tarjoamalla muun muassa kirjastopalveluita ja -aineistoa ei-eurooppalaisilla kielillä. Ice Hot ja NOMEX-hankkeet jatkavat toimintaansa vielä MR-K:n rahoituksen jälkeenkkin. Niistä on tullut maailmanlaajuisia verkostoja ja kulttuurinviejiä.

MR-K on vuosien saatossa antanut joukon yhteisiä lausuntoja ja/tai julkilausumia ajankohtaisista asioista. Niistä on ollut paljon hyötyä muun muassa pohjoismaisen Unesco-ryhmän työssä.

Viisi pohjoismaista kulttuurilaitosta eli Pohjolan talo Reykjavikissa, Pohjolan talo Färsaarilla, Pohjola-instituutti Grönlannissa, Pohjola-instituutti Ahvenanmaalla sekä Pohjoismainen kulttuuripiste Helsingissä ovat kulttuuripoliittisesti tärkeitä ja keskeisiä toimijoita pohjoismaisessa kulttuuriyhteistyössä. Strategiakaudella kulttuurilaitosten toiminta on kytketty tiiviimmin strategian viiteen teemaan ja tavoitteisiin (kestävä Pohjola, luova Pohjola, kulttuurienvälinen Pohjola, nuori Pohjola ja digitaalinen Pohjola). Kaikkien viiden kulttuurilaitoksen mielestä strategia toimii hyvin. Se on vienyt työtä oikeaan suuntaan ja selkeyttänyt sitä, ja sen viisi tema-alueita ohjaavat laitosten kaikkea toimintaa.

Taiteilijat ja kulttuuritoimijat voivat hakea rahoitusta ja tukea erilaisten pohjoismaisten kulttuuritukiohjelmien kautta. Tukiohjelmien tarkoituksena on mahdollistaa erilaisia kulttuurihankkeita, verkostoja, liikkuvuutta ja residenssivierailuja, luoda kansainvälisiä kontakteja ja uusia työmahdollisuuksia ym. taiteilijoille ja kulttuuritoimijoille Pohjoismaissa, Baltiassa ja laajemminkin. Pohjoismaiden ja Baltian maiden kulttuurialan liikkuvuusohjelman myötä yhteistyö Baltian kanssa on vahvistunut.

Merkittävä osa MR-K:n budjetin resursseista on sellaisia, että niillä on kansainvälinen ulottuvuus. EU-yhteistyötä tehdään Priority Area Culture -hankkeen kautta. Ministerineuvosto on ollut mukana sen

johtoryhmässä toiminnan alusta eli vuodesta 2013 saakka. Kulttuuriministerineuvosto osallistuu myös arktiseen kulttuurialan yhteistyöhön. Siinä taide ja kulttuuri nähdään välttämättömänä osana arktisen alueen sosiaalista, taloudellista ja ympäristökehitystä. Yksi luonnollinen ja tärkeä osa arktista yhteistyötä on huomioida alkuperäiskansan näkökulma sekä yksittäiset toimet kuten saamelaiskulttuurille ja kulttuuriyhteistyölle annettava tuki.

Media-ala on kiinteä osa kulttuuriministerineuvoston täytäntöön panemaa pohjoismaista kulttuurialan yhteistyötä. Alalla, johon kuuluvat myös elokuvat ja televisio, on suuri painoarvo yhteistyössä. Tämä näkyy muun muassa Nordicomille, Pohjoismaiselle elokuva- ja televisiorahastolle, Pohjoismaiselle lehtimieskeskukselle ja Filmkontakt Nordille myönnettävänä rahoituksena sekä erilaisina hankkeina ja aloitteina, jotka tuovat eri tavoin esiin tärkeitä ja ajankohtaisia aiheita kuten sananvapautta, medialukutaitoa ja laadukasta journalismia.

Poikkihallinnollinen yhteistyö antaa lisäarvoa ja uusia näkemyksiä myös alakohtaiseen työhön. Kulttuuriministerineuvosto on osallistunut tällaiseen yhteistyöhön strategiakaudella. Yksi tärkeimmistä poikkihallinnollisista yhteistyömuodoista on kieliyhteistyö. Pohjoismaisten kielten ymmärtäminen on keskeistä pohjoismaisessa yhteistyössä. Kieli on olennainen osa identiteettiä ja yksi kulttuurin kulmakivistä.

Meneillään on pohjoismaisen kulttuuriyhteistyön strategian toiseksi viimeinen vuosi. Työ uuden nelivuotisen yhteistyöohjelman laatimiseksi on käynnissä ja se tulee valmistumaan syksyllä 2020. Kulttuuripoliittinen selonteko on ajassa kiinni. Toivottavasti se tulee helpottamaan ja osaltaan edesauttamaan uuden yhteistyöohjelman laadintaa.

1. Johdanto

Kulttuuri on pohjoismaisen yhteistyön keskiössä. Se on yksi Pohjoismaiden ministerineuvoston tärkeimmistä yhteistyöalueista ja koko virallisen pohjoismaisen yhteistyön lähtökohta. Taide ja kulttuuri ovat myös olennainen osa toimivaa yhteiskuntaa ja hyvää elämää. Sen lisäksi taiteella ja kulttuurilla on tärkeitä tehtäviä yhteiskunnallisesti kuten sivistyksen ja ihmisten välisen vuoropuhelun vahvistaminen sekä luovuuden ja kriittisen ajattelun edistäminen. Kaikki ne ovat kestävän ja demokraattisen yhteiskunnan ja uudistumiskyvyn keskeisiä edellytyksiä.

Valtaosa pohjoismaisesta kulttuuriyhteistyöstä tapahtuu paikallis- ja aluetasolla. Tämä pätee sekä siihen osaan yhteistyötä, jota rahoitetaan virallisten pohjoismaisten kanavien kautta, että muuhun yhteistyöhön (vastuu kulttuuripoliitikasta alueellisesti ja paikallisesti vaihtelee eri Pohjoismaiden kesken). On selvää, että kiinnostus pohjoismaista yhteistyötä kohtaan on suurta paikallisten ja alueellisten toimijoiden keskuudessa. Kyse voi olla esimerkiksi kaupunginteattereista, jotka luomiensa verkostojen kautta tekevät ohjelmistoyhteistyötä, kunnista, jotka järjestävät yhdessä festivaaleja, koululuokista, jotka vierailevat toistensa luona ja tutustuvat toisiinsa musiikin kautta tai residensseistä, jotka tarjoavat taiteilijoille mahdollisuuden työskennellä toisessa Pohjoismaassa ja vaikuttaa näin tärkeiden kulttuuristen keskustusten syntyyn paikallisyhteisössä.

Pohjoismaalaisten kiinnostus osallistua toinen toistensa kulttuuriin ja pohjoismaiseen kulttuurivaihtoon takaa laajan tuen Pohjoismaiden poliittiselle yhteistyölle. Kulttuuriyhteistyöllä on suuri painoarvo Pohjoismaissa, sillä se vahvistaa ymmärrystä, yhteenkuuluvuutta, kehitystä ja innovaatioita koko alueella. Pohjoismaainen kulttuuriyhteistyö voi osaltaan olla mukana tuomassa ratkaisuja ympäristöön, ilmastoon,

kotoutumiseen ja liikkuvuuteen liittyviin suuriin yhteiskunnallisiin haasteisiin. Taide ja kulttuuri vaikuttavat osaltaan vihreään rakennemuutokseen ja vahvistavat alueen kilpailukykyä kasvun ja innovaatioiden kautta.

Pohjoismaista kulttuuria profiloimalla voidaan nostaa esiin Pohjoismaiden yhteisiä arvoja kuten demokratiaa, kestävyyttä ja hyvinvointia. Profiloimalla pohjoismaista kulttuuria kansainvälisesti voimme vahvistaa Pohjoismaiden brändiä, millä on puolestaan myönteinen vaikutus pohjoismaisen yhteistyön moniin eri sektoreihin. Tämä näkyy jo Pohjoismaiden yhteisissä kulttuurialoiteissa. Pohjoismaiden kulttuuripoliittiset aloitteet ja hankkeet edistävät osaltaan kestävästä kehityksestä YK:n globaalien tavoitteiden mukaisesti. Rikas ja monipuolinen kulttuurielämä on edellytys Pohjoismaiden avoimille, osallistaville ja tasa-arvoisille yhteiskunnille. Luomalla avoimia ja saavutettavissa olevia alustoja laajan yleisön taide- ja kulttuurielämyksille ja tiloja ja kohtaamispaikkoja ajatuksille ja keskusteluille voi kulttuuri auttaa edistämään kestäviä yhteiskuntia osallistumisen, sananvapauden ja yhteenkuuluvuuden kautta. Pohjoismaisen kulttuuriyhteistyö on erittäin tärkeää myös kielten ja kulttuurien ymmärtämisen näkökulmasta. Tässä työssä erityisasemassa ovat lapset ja nuoret sekä kohderyhmänä että osallistujina ja myötävaikuttajina.

Kulttuurin sosiaalinen rooli ja kyky nostaa esiin tärkeitä sosiaalisia kysymyksiä edistää sitoutumista, ajatustenvaihtoa, tietoa ja tietoisuutta Pohjoismaiden yhteisistä haasteista. Monipuoliseen ja perinteiseen kulttuuriperintöön kiinnittynyt rikas ja innovatiivinen taide- ja kulttuurielämä auttaa profiloimaan Pohjoismaat kestäväksi ja houkuttelevaksi kulttuurialueena maailmanlaajuisesti.

2. Kulttuuripoliittiset panostukset ja prioriteetit

Kulttuuriministerineuvoston vuosien aikana käynnistämät kulttuuripoliittiset panostukset ja prioriteetit ovat olleet ja ovat yhä merkittäviä niin Pohjolassa kuin sen ulkopuolella. Se näkyy myös budjettipriorisoinneissa.

2.1. Pohjoismaiset kulttuuripanostukset Pohjolan ulkopuolella

Pohjolan ulkopuolelle kohdistuvien pohjoismaisten kulttuuripanostusten tarkoituksena on edistää ja vahvistaa pohjoismaisten kulttuurisektorien vuorovaikutusta ja kanssakäymistä muun maailman kanssa sekä profiloida niitä ulkomailla. Toimimalla pohjoismaisittain eikä kahdenvälisesti hankkeet tuottavat lisäarvoa niihin osallistuville toimijoille ja vahvistavat Pohjoismaiden imagoa luovana alueena. Lisäksi pohjoismaiset taiteilijat ja kulttuuritoimijat voivat olla samassa paikassa yhtä aikaa luomassa verkostoja, jotka voivat luoda pohjaa mahdolliselle tulevalle yhteistyölle.

Kulttuuriministerineuvosto on strategiakauden aikana käynnistänyt ja rahoittanut kahta suurempaa pohjoismaista kulttuuripanostusta Pohjoismaiden ulkopuolella. Ensimmäinen niistä oli **Nordic Cool**, Kennedy Centerissä Washington DC:ssä vuonna 2013 järjestetty kuukauden mittainen festivaali, jonka toteuttamiseen kulttuuriministerit myönsivät 1,5 miljoonaa Tanskan kruunua. Toinen oli Southbank Centressä Lontoossa järjestetty **Nordic Matters**, jossa oli laaja kirjo erilaisia taide- ja kulttuuritapahtumia koko vuoden 2017 ajan ja jonka toteuttamiseen kulttuuriministerit myönsivät 5 miljoonaa Tanskan kruunua. Tämän lisäksi molemmille tapahtumille myönnettiin myös kansallista rahoitusta sekä tukea eri kulttuuritukiohjelmista, Pohjoismaiselta kulttuurirahastolta sekä yksityisiltä tukijoilta.

Nordic Cool -festivaalille osallistui yhteensä 750 pohjoismaista taiteilijaa, kulttuuritoimijaa, artistia ja media- ja ruoka-alan vaikuttajaa. Sen ohjelmistoon kuului muun muassa teatteri- ja tanssiesityksiä, konsertteja ja

elokuvia. Tapahtumat houkuttelivat paikalle lähes 200 000 kävijää. Nordic Cool sai myös paljon näkyvyyttä joukkoviestimissä niin Pohjoismaissa kuin USA:ssa. Paitsi että tapahtuma kiinnosti runsaslukuista joukkoa vierailijoita, sen kautta luotiin uusia yhteyksiä Washingtonin kulttuurielämään ja vahvistettiin erilaisia poliittisia yhteyksiä.

Nordic Matters oli kautta aikain suurin pohjoismaista taidetta ja kulttuuria esitellyt tapahtuma Isossa-Britanniassa. Se oli myös ensimmäinen kerta, kun Southbank Centre omisti kokonaisen vuoden yhden alueen esittelemälle taiteelle ja kulttuurille. Panostus tarjosi lisäarvoa siihen osallistuneille yhteensä 753 taiteilijalle ja kulttuuritoimijalle, jotka saivat mahdollisuuden kohdata uutta yleisöä ja luoda pidempiaikaisia verkostoja tuottajien ja muiden vastaavien kanssa.

Nordic Matters tarjosi myös brittiläiselle yleisölle entistä paremmat edellytykset ymmärtää pohjoismaista kulttuuria. Southbank Centressä vieraili vuoden aikana yli 3,1 miljoonaa kävijää. Ohjelma suunniteltiin niin, että nekin Southbank Centren vierailijat, jotka eivät tulleet paikalle osallistuakseen nimenomaan pohjoismaalaiseen tapahtumaan, saivat mahdollisuudet ottaa osaa pohjoismaalaiseen taiteeseen ja kulttuuriin paikan tiloissa tai yleisessä tapahtumassa.

Molemmat kulttuuripanostukset houkuttelivat siis keskeisiin kulttuurikeskuksiin suuren joukon yleisöä. Niiden ansiosta pohjoismainen taide ja kulttuuri saivat näkyvyyttä mediassa ja niin tunnetut kuin tuntemattomammakin taiteilijat saivat mahdollisuuden löytää aivan uutta yleisöä ja luoda uusia verkostoja. Lisäksi panostukset ovat toimineet foorumina poliitikkojen, yhteiskunnallisten keskustelijoiden ja matkailualan järjestöjen välisille kohtaamisille.

Pohjoismaiden kulttuuriministerit päättivät toukokuussa 2019, että seuraava yhteinen kulttuuripanostus tullaan järjestämään Kanadassa. Sille myönnettiin rahoitusta 5 miljoonaa Tanskan kruunua. Panostus tullaan toteuttamaan vuoden 2021 aikana ja se suuntautuu taiteelliseen innovaatiotoimintaan, osallistamiseen ja kestävään kehitykseen sekä pohjoismaisten yhteyksien vahvistamiseen eri puolella Kanadaa, esimerkiksi Torontossa, Halifaxissa, Vancouverissa ja Iqaluitissa. Sen lisäksi, että kulttuuriministerit valitsivat seuraavan yhteisen kulttuuripanostuksen isäntämaaksi Kanadan, he päättivät rahoittaa Brysselissä järjestettävää kunnianhimoista kulttuuriohjelmaa 900 000 Tanskan kruunulla. Ohjelman tavoitteena on vahvistaa pohjoismaisen kulttuurin ja taiteen eurooppalaista näkyvyyttä taidekeskus Bozarissa vuosina 2019–2020.

2.2. Kulttuuripoliittiset prioriteetit

Volt – kulttuuri- ja kieliohjelma-lapsille ja nuorille on pilottiohjelma, jonka tavoitteena on edistää pohjoismaisia kohtaamisia ja yhteistyötä kulttuurin avulla sekä parantaa Pohjoismaiden keskinäistä kielten ymmärtämistä. Ohjelma tukee hankkeita, joissa nuorten oma luova kulttuurinen ja taiteellinen työ ja osallisuus on keskiössä ja joissa toiminta osaltaan vahvistaa nuorten ymmärrystä muiden Pohjoismaiden ja alueiden kielistä ja kulttuureista.

Ohjelma lanseerattiin keväällä 2017 kulttuuripoliittisena painopistealueena. Ohjelma arvioitiin kesällä 2019 niin, että kulttuuriministerit voivat ennen vuoden loppua tehdä päätöksen ohjelman mahdollisesta jatkosta.

Pohjoismaiden neuvosto antoi vuonna 2015 suosituksen (suositus 27/15 Pohjoismaiden kulttuurinen koulureppu), joka oli suunnattu sekä kulttuuri- että koulutussektorille. Suositusta ei pystytty toteuttamaan sellaisenaan, mutta kulttuuriministerineuvosto päätti samana vuonna lokakuussa pitämässään kokouksessa, että lapset ja nuoret ovat jatkossakin yksi sen työn painopistealueista. Tämä tarkoittaa ennen

kaikkea erilaisia lapsille ja nuorille suunnattuja tai heidän itsensä toteuttamia toimintoja, missä heillä on mahdollisuus kohdata toisiaan ja olla aktiivisia yhdessä luovan ja esteettisen tuotannon ja prosessin puitteissa. Toiminnot tukisivat samalla lasten ja nuorten kielten ymmärtämistä ja herättäisivät heidän uteliaisuutensa ja tiedonhalun toistensa maista ja kulttuureista.

Volt-ohjelman syntyyn olivat siis vaikuttamassa Pohjoismaiden neuvoston suositus ja kulttuuriministereiden päätös. Ohjelman tavoitteena on tukea hankkeita, joiden keskiössä on lasten ja nuorten luovuus ja kielten ymmärtäminen. Ohjelmassa järjestetään yksi hakukierros vuosittain, ja se perustuu samoille ns. käsivarren mitan periaatteille¹ kuin muutkin kulttuuritukiohjelmat². Ohjelmalla on yhteensä neljä asiantuntijaa, joista kaksi on nuorten edustajia ja kaksi Kulttuuri- ja taideohjelman asiantuntijaa, joilla on erityisosaamista lapsiin ja nuoriin kohdistuvista hankkeista. Se, että kaksi asiantuntijoista on nuorten edustajia, on aivan uutta ja ainutlaatuista tämän tyyppisissä hanketukeen pohjautuvissa ohjelmissa. Ohjelmaa hallinnoi Pohjoismainen kulttuuripiste ja sen vuotuinen budjetti on 2–2,5 miljoonaa Tanskan kruunua.

Määrärahat 2017–2019 (DKK)

	Hakemuksia	Hyväksytyjä hankkeita	Haettu tukea yhteensä	Myönnetty tukea
2017:	35	9	9 774 705	1 732 527.
2018:	28	5	6 273 623	1 587 051
2019*:	27	8	7 746 182	2 143 499

**Selonteon laatimisen aikaan käsittelyprosessi oli vielä kesken, päätökset julkistetaan syyskuussa*

Ohjelma on johtanut fyysisiin tapaamisiin ja tukenut hankkeita, jotka ovat tärkeitä Pohjoismaiden lapsille ja nuorille. Hankkeessa haastetaan ennakkokäsitykset siitä, mihin lapset ja nuoret pystyvät tai eivät pysty taide- ja kulttuurialalla, ja painotetaan, että lapset ja nuoret ovat itse asiassa laaja joukko erilaisia toimijoita, jotka luovat, harjoittavat ja ottavat osaa taide- ja kulttuurielämäänsä. Tämä haastaa osittain vallalla olevan suuntauksen, jonka mukaan lapset ja nuoret ovat tulevia taiteilijoita ja kulttuuritoimijoita.

Lasten- ja nuortenkirjallisuus - LYFTET

Pohjoismaiden neuvoston lasten- ja nuortenkirjallisuuspalkinto jaettiin ensimmäisen kerran vuonna 2013. Samaan aikaan kulttuuriministerineuvosto päätti kiinnittää erityishuomiota pohjoismaiseen lasten- ja nuortenkirjallisuuteen LYFTET-panostuksen kautta. Panostus on käynnissä vuosina 2019–2021, ja sen tarkoituksena on osaltaan vahvistaa ja näkyvöittää laadukasta lapsille ja nuorille suunnattua pohjoismaista nykykirjallisuutta vuosittain järjestettävän laajan poikkiteollisen seminaarin avulla sekä julkaisemalla vuosittain antologian. LYFTET-panostuksen tavoitteena on, että yhä useampi pohjoismaalainen tutustuu pohjoismaiseen lasten- ja nuortenkirjallisuuteen. Painopiste on siis tällä hetkellä pohjoismaisen lasten- ja nuortenkirjallisuuden ammattilaisissa.

LYFTET on saanut sen toiminnan alusta lähtien vuosittain 500 000–1 000 000 Tanskan kruunun avustuksen, jota hallinnoi Pohjolan talo Reykjavikissä.

¹ Asiantuntijat päättävät annetuista tuista eikä kukaan ulkopuolinen voi vaikuttaa heidän päätöksiinsä.

² Kulttuuritukiohjelmat esitellään kappaleessa 4

Panostus on vuosien mittaan johtanut siihen, että pohjoismaista lasten- ja nuortenkirjallisuutta eri pohjoismaisilla kielillä on nyt entistä paremmin saatavilla. Se on tavoittanut myös lasten- ja nuortenkirjallisuuden parissa toimivat ammattilaiset.

Osallistava kulttuurielämä Pohjolassa

Kulttuuriministerineuvosto antoi Norjan kulttuurineuvostolle tehtäväksi vastata vuosina 2017–2019 hankkeesta **Osallistava kulttuurielämä Pohjolassa**. Siinä on kyse Pohjoismaiden ministerineuvoston puheenjohtajana vuonna 2017 toimineen Norjan käynnistämästä kolmevuotisesta priorisointihankkeesta, jolle ministerineuvosto on myöntänyt vuosittain tukea 2 miljoonaa Tanskan kruunua. Hanke on nostanut esiin kulttuurielämän roolia kotouttamistyössä ja pakolaisten ja uusien pohjoismaalaisten kotouttamisessa.

Hankkeen avulla Pohjoismaat ovat pyrkineet vastaamaan osallistamisen haasteisiin ja löytämään niihin ratkaisuja. Se käsittää sekä kulttuurielämän ammattilaiset että vapaaehtoiset toimijat. Hankkeen aikana pohjoismaiset toimijat ovat jakaneet tietoa ja kokemuksia, käynnistäneet hankkeita ja kehittäneet tietoa. Aikana, jolloin väestörakenne Pohjolassa on muuttumassa, on tärkeää ottaa oppia muista maista, jotta voidaan antaa kaikille ihmisille mahdollisuus osallistua, vaikuttaa ja olla laajemmin osa kulttuuria ja yhteiskuntaa.

Hanke perustuu olemassa oleville verkostoille, rakenteille ja yhteistyölle. Se nostaa esiin jo tehtyä hyvää työtä ja innostaa samalla uusiin kumppanuuksiin ja innovaatioihin. Vision mukaan Pohjoismaat voisivat hyödyntää kaikkia olemassa olevia resursseja ja osaamista luodessaan uutta luovaa kulttuurielämää ja hyviä paikallisyhteisöjä.

Seitsemän pohjoismaista verkostoa on kuluneiden kolmen vuoden aikana jakanut erilaisia kokemuksia ja menetelmiä. Ne ovat työskennelleet kulttuurikoulujen, kirjastojen, museoiden ja kulttuurielämän johtotason kanssa. Työn tulokset esitellään hankkeen päätöskonferenssissa Oslossa 2.–3. joulukuuta 2019.

Kulttuuriyhteistyön tietokeskus

Jotta Pohjoismaiden kulttuuriministerit pystyvät tekemään yhdessä hyviä päätöksiä, päätettiin vuonna 2012 panostaa tietoon Pohjoismaiden kulttuurisektoreista. Tämän tuloksena vuonna 2016 perustettiin **Kulturanalys Norden** (KAN), joka on kulttuuriyhteistyön pohjoismainen tietokeskus. Sen hallintoviranomaisena toimii Ruotsin Myndigheten för kulturanalys. Tehtävä on jaettu kolmeen toiminta-alueeseen:

- pitkäjänteiseen ja järjestelmälliseen pohjoismaisen kulttuurialan tilastojen koordinointiin
- kulttuuripoliittisten kysymysten ja tiedonvälityksen selvittämiseen ja analysointiin
- kulttuurisektorin tutkijoiden, tilastoasiantuntijoiden ja muiden toimijoiden verkostoihin

Ensimmäisenä toimintavuotenaan (2016) KAN tutki kahdeksan kulttuurialan tilastoperustaa. Alat valikoituivat niin vertailtavuuden, tilastollisten tavoitteiden ja tiedon laadun perusteella. Kartoitusta seurasivat vertailevat tilastot pohjoismaisista museoista, elokuvateattereissa näytettävistä elokuvista ja kirjastoista. NORDREGIO:n julkaisu *State of the Nordic Region* sisältää englanninkielisen tiivistelmän raporteista.

Tukholman Dansens Hus isännöi vuonna 2018 kulttuuripoliittista päivää, jonka yhteydessä julkaistiin vielä kaksi tilastoraporttia. Toisessa esitellään vertailevaa tilastotietoa tasa-arvosta kulttuurisektorilla, ja toinen taas on raportti *Kultur med olika bakgrund*, jossa on tilastotietoa maahanmuuttajataustaisten henkilöiden työllistymisestä ja osallisuudesta kulttuurielämään Pohjoismaissa. Molemmissa raporteissa nostetaan esiin tilastollisia tavoitteita ja indikaattoreita, joiden avulla tasa-arvon ja monimuotoisuuden kehitystä voidaan seurata.

Kulttuuriyhteistyön strategian mukaisesti ja kulttuuriministerineuvoston aloitteesta KAN on käynnistänyt kulttuuripoliittisten olosuhteiden ja kysymysten selvityksiä. Yksi esimerkki tästä on raportti kulttuuripoliittisesta hallinnosta Pohjoismaissa. Raportti valottaa ja vertailee kulttuuripoliittisia uudistuksia Pohjoismaissa ja osoittaa, miten vastuu on jakaantunut eri tasoilla maiden kesken. Tutkimusantologiassa *Vem får vara med?* pohditaan kulttuuria ja kotoutumista pohjoismaisin esimerkein. Lisäksi vuonna 2019 julkaistiin artikkelikokoelma lasten ja nuorten vapaa-ajan kulttuurista.³

Kulttuuriministerit päättivät vuonna 2019, että Kulturanalys Norden jatkaa ja kehittää tehtävänantoaan vuosina 2020 ja 2021.

Maailman kirjastot

Useissa Pohjoismaissa kirjastopalveluita tarjotaan maan eri maahanmuuttajakielillä. Se, että Pohjoismaat pystynyt tarjoamaan palveluita yhdessä, tuo monia etuja. Siksi Pohjoismaiden neuvoston istunnon yhteydessä vuonna 2014 hyväksyttiin budjettisuositus, jossa todettiin seuraavasti: ”Että käynnistetään selvitys, jossa kartoitetaan yhteispohjoismaisen kirjastopanostuksen mahdollisia synergioita ja taloudellista hyötyä”. Yhteisessä kirjastopanostuksessa viitataan Suomen, Ruotsin, Norjan, Tanskan ja Islannin väliseen yhteistyöhön, jonka tavoitteena on luoda maahanmuuttajille digitaalinen kirjasto. Kulttuuriministerit päättivät myöntää kolmivuotiselle (2016–2018) **Maailman kirjastot** -hankkeelle yhteensä kolme miljoonaa Tanskan kruunua.

Tarkoituksena oli toteuttaa pilottihanke, jossa yhteisen pohjoismaisen kirjastoratkaisun avulla tarjottaisiin kirjoja, musiikkia, elokuvia ja sähköistä aineistoa ei-eurooppalaisilla kielillä halukkaiden käyttöön. Hanke tarjosi myös mahdollisuuksia synergiaetuihin kirjastotieteen alalla. Esimerkiksi hankinnat, oikeuksien ilmoitus, luettelointi, välitys ja Pohjoismaiden yhteinen back-end-alusta oli mahdollista toteuttaa kustannustehokkaasti Pohjoismaiden kesken.

Maailman kirjastoista on nyt olemassa kolme versiota: Verdensbiblioteket.dk, Verdensbiblioteket.no ja Världensbibliotek.se. Näiden kolmen maan kansalliskirjastot ovat päättäneet myöntää palvelulle jatkorahoitusta, ja myös Suomi ja Islanti toivovat voivansa ottaa palvelun käyttöön. Hanke siis jatkuu, vaikka MR-K:n rahoitus onkin päättynyt. Kirjastopalveluun tulee koko ajan lisää aineistoa uusilla kielillä.

Ice Hot

Yksi MR-K:n kulttuuripoliittisista painopistealueista strategiakaudella on ollut pohjoismainen **Ice Hot** -verkosto, joka edistää ja profiloi pohjoismaista tanssitaidetta kansainvälisesti. Tämä tapahtuu esimerkiksi eri pohjoismaisissa biennaaleissa, jonne kutsutaan kansainvälisiä kuraattoreita ja tuottajia tutustumaan ja

³ Raportit/julkaisut löytyvät täältä: <https://kulturanalysnorden.se/publications/>

luomaan yhteyksiä pohjoismaisiin koreografeihin ja tanssiryhmiin. Verkostotoimintaa on harjoitettu myös ulkomailla, esimerkiksi Etelä-Afrikassa, Aasiassa ja Australiassa.

Ensimmäinen Ice Hot -verkostotapaaminen järjestettiin vuonna 2010 Tukholmassa. Sitä tuettiin liikkuvuusohjelman kautta 40 000 eurolla⁴. Tämän jälkeen verkostosta tuli MR-K:n päätöksellä yksi kulttuuriministereiden kulttuuripoliittisista painopistealueista, ja sille myönnettiin vuosina 2011–2018 noin 750 000–1 000 000 Tanskan kruunua vuodessa. Tänä aikana Ice Hot on järjestänyt joka toinen vuosi verkostotapaamisen eri Pohjoismaiden pääkaupungeissa. Se on kasvanut pienestä hankkeesta suureksi globaaliksi ja tanssin kentän näkökulmasta erittäin tärkeäksi verkostoksi, joka kokoontuu seuraavan kerran Helsinkiin.

Ice Hot on hyvä esimerkki siitä, miten pieni pohjoismainen hanke voi kasvaa globaaliksi verkostoksi, joka jatkaa toimintaansa vielä senkin jälkeen, kun MR-K:n tuki on päättynyt.

Nordic Music Export Program

Toinen kulttuuripoliittinen painopistehanke, joka on strategiakaudella edistänyt pohjoismaisen taiteen ja kulttuurin vientiä, on **Nordic Music Export Program** (NOMEX). Se on pohjoismaiseen musiikkivientiin keskittynyt pohjoismainen yhteistyöfoorumi, jonka jäseniä ovat eri pohjoismaiset musiikkiviennin järjestöt. MR-K päätti vuoden 2011 lopussa nostaa NOMEXin yhdeksi tulevaisuuden kulttuuripoliittisista painopistealueista. NOMEXille myönnettiin kulttuuriministereiden päätöksellä tukea viiden vuoden ajan (2012–2016) noin 1,5–2 miljoonaa Tanskan kruunua vuodessa. Sen pääasiallisena tavoitteena on kartoittaa strategisia vientimarkkinoita ja koordinoita vertailtavaa tietoa Pohjoismaiden kesken laadullisen tietopohjan ja pohjoismaisen yhteistyön parantamiseksi. Erilaiset hankkeet kuten Pohjoismainen soittolista/Nordic Playlist, Ja Ja Ja Club, Hokuo Trade Mission ja Nordic Travel Pass ovat edistäneet nuorten muusikkojen liikkuvuutta ja tietoutta uudesta pohjoismaisesta musiikista niin Pohjoismaissa kuin kansainvälisesti. Pohjoismaiden sisäisen musiikkimarkkinan ja Pohjoismaiden kansainvälisen kilpailukyvyyn vahvistaminen on ollut ja on edelleen tärkeä osa NOMEXin toimintaa.

Erityisen tehokkaasti toiminnassa on onnistuttu kehittämään pohjoismaisten musiikkivientiin keskittyneiden toimistojen yhteistyökulttuuria. NOMEXin tärkein vaikutus on ollut sen kyky laajentaa olemassa olevia kansallisia hankkeita suuremmiksi pohjoismaisiksi kokonaisuuksiksi sekä kehittää uusia pohjoismaisia tuotteita ja hankkeita. Näin pohjoismaista musiikkiteollisuutta tehdään tunnetummaksi pohjoismaisessa kulttuuriyhteistyössä ja pohjoismaisessa poliittisessa järjestelmässä yleisemminkin.

2.3. Julkilausumat ja kannanotot

MR-K on vuosien aikana antanut julkilausumia ja/tai kannanottoja nostaakseen yhteisesti esiin erilaisia ajankohtaisia aiheita. Näistä mainittakoon muun muassa **julkilausuma arkistojen ainutlaatuisesta roolista Pohjoismaiden yhteiskunnissa**, joka hyväksyttiin 28. huhtikuuta 2014. Siinä pohjoismaiden kulttuuriministerit painottivat arkistojen keskeistä tehtävää nyky-yhteiskunnissamme. Niiden avulla säilytetään ja hoidetaan valtioiden kulttuuriperintöä. Ne dokumentoivat yhteiskunnan ja yksilöiden menneisyyttä, oikeuksia ja historiaa. Arkistot ovat korvaamattomia ja muodostavat tärkeän osan

⁴ Lisätietoa liikkuvuusohjelmasta kappaleessa 4.2.

pohjoismaisten demokratioiden perustaa. Tätä taustaa vasten Pohjoismaiden kulttuuriministerit yhtyivät Unescon arkistojäseniksi koskevaan yleismaailmalliseen julistukseen, joka hyväksyttiin marraskuussa 2011.

MR-K hyväksyi 12. toukokuuta 2015 yhteisen julkilausuman, joka koski **Irakin ja Syyrian kulttuuriesineiden laitonta kauppaa**. Sen taustalla oli kulttuuriesineiden ja historiallisen aineiston ryöstely ja salakuljetus Irakista ja Syyriasta. Tämä oli (ja on) erittäin vakava asia, sillä kulttuuriesineitä on ostettu ja myyty laittomilla markkinoilla erilaisten ääriryhmien toiminnan rahoittamiseksi ja tukemiseksi. YK:n turvallisuusneuvosto hyväksyi 12. helmikuuta 2015 päätöslauselman, joka velvoittaa jäsenmaita ryhtymään toimiin tällaisen toiminnan estämiseksi. Pohjoismaiden kulttuuriministerit vetosivat julkilausumassaan vahvasti pohjoismaisiin asiantuntijoihin, kerääjiin sekä taiteenkeräilijöiden, antikvariaattien ja museoiden kaltaisiin elinkeinonharjoittajiin, jotta ne olisivat erityisen valppaina.

Pohjoismaat järjestivät Unescon yleiskokouksen yhteydessä marraskuussa 2015 Pariisissa oheistapahtuman, jossa käsiteltiin taiteilijoita ja taiteellista vapautta. Tapahtumassa keskusteltiin tarvittavista työkaluista taiteellisen vapauden valvomiseksi osana kansallista, alueellista ja Unescon normatiivista järjestelmää. Tämän innoittamana ja Unescon Maailman lehdistönvapauden päivän yhteydessä MR-K hyväksyi 2. toukokuuta 2016 Helsingissä englanninkielisen julkilausuman **Promoting Diversity of Cultural Expressions and Artistic Freedom in a Digital Age**. Siinä kulttuuriministerit sitoutuivat edistämään kulttuuria vapaan ja avoimen sananvapauden tilana sekä suojaamaan ja tukemaan erilaisia kulttuurisia ilmaisuja Unescon vuoden 2005 *kulttuuri-ilmaisujen moninaisuuden suojelemista ja edistämistä käsittelevän yleissopimuksen* mukaisesti. Lisäksi ministerit ottivat ilolla vastaan ne tärkeät edistysaskeleet, joita Unesco on ottanut laatimalla ensimmäisen globaalin raportin mainitun vuoden 2005 yleissopimuksen täytäntöönpanosta muun muassa taiteellisen vapauden, sukupuolten tasa-arvon, kansalaisyhteiskunnan osallistumisen sekä uuden digitaalisen aikakauden haasteiden globaalin valvonnan edistämiseksi kulttuuri-ilmaisujen moninaisuuden näkökulmasta.

Toukokuussa 2018 MR-K antoi yhteisen kannanoton **#MeToo-liikkeestä kulttuurialalla**. Siinä kulttuuriministerit tunnustivat alalla olevan haasteita sekä johtajuuteen että työntajavastuuseen liittyen. Pohjoismaiden tasa-arvotiedon keskus (NIKK) on tehnyt kartoituksen Pohjoismaiden työelämäalan seksuaalista häirintää koskevasta lainsäädännöstä. Sen pohjalta MR-K päätti tehdä yhteistyötä seksuaalisen häirinnän ehkäisemiseksi pyrkimällä turvaamaan tasa-arvon kulttuurialalla. Yhteisen kannanoton jälkeen MR-K antoi sen alaisuudessa toimiville kulttuurilaitoksille tehtäväksi yhdessä Norden i fokus -toimiston kanssa järjestää kiertueen (Helsinki, Maarianhamina, Eskilstuna, Oslo, Kööpenhamina, Torshavn, Reykjavik ja Nuuk), jossa paneelikeskustelujen muodossa käsitellään seksuaalisen häirinnän kulttuurialalle tuomia haasteita. Tämän kokemustenvaihdon tavoitteena oli lisätä tietoisuutta lainsäädännöstä, vaihtaa tietoa, muuttaa asenteita sekä luoda uusia verkostoja ja keskustelufoorumeita. Saatuja kokemuksia käsiteltiin kansainvälisessä #MeToo-konferenssissa Islannissa syyskuussa 2019.

Yhteisillä julkilausumilla ja kannanotoilla on iso merkitys kulttuurialan yhteistyölle. Niillä on iso merkitys myös muiden organisaatioiden toimintaan. Pohjoismailla on esimerkiksi Unesco-yhteistyössä ollut paljon hyötyä siitä tuesta, jota kulttuuriministerit ovat osoittaneet yhteisten julkilausumien kautta.

3. Viisi pohjoismaista kulttuurilaitosta

Viisi pohjoismaista kulttuurilaitosta ovat **Pohjolan talo Reykjavikissa (NOREY)**, **Pohjolan talo Färsearilla (NLH)**, **Pohjola-instituutti Grönlannissa (NAPA)**, **Pohjola-instituutti Ahvenanmaalla (NIPÅ)** ja

Pohjoismainen kulttuuripiste Helsingissä (NKK). Ne ovat kulttuuripoliittisesti tärkeitä ja keskeisiä toimijoita pohjoismaisessa kulttuuriyhteistyössä. Ne saavat vuotuisen rahoituksensa Pohjoismaiden kulttuuriministerien budjetista, ja niiden toimintaa hallinnoi Pohjoismaiden ministerineuvosto. Merkittävä osa⁵ kulttuuriministereiden vuotuisesta budjetista käytetään näiden viiden laitoksen toimintaan.

Kulttuurilaitosten painopistealueiden perusteella toiminnan tarkoituksena on edistää ja jatkaa pohjoismaista yhteistyötä käsittelemällä jotakin tai kaikkia viittä kulttuuristrategian teemaa vuosittain sekä kolmea horisontaalista näkökulmaa eli lapsia ja nuoria, sukupuolten tasa-arvoa ja kestävyyttä. Laitosten on toiminnassaan noudatettava myös kunkin laitoksen strategista toimeksiantoa. Niiden toimintaa ohjataan vuosittaisilla ohjauskirjeillä, jotka määrittelevät budjetin ja toiminnan yleisellä tasolla kunkin toimintavuonna. Lisäksi laitosten tulee tehdä yhteistyötä keskenään.

Yksi niiden päätehtävistä on varmistaa laaja-alainen kulttuuriyhteistyö, joka edistää yhteenkuuluvuutta ja ymmärrystä asukkaiden välillä Pohjoismaissa ja sitä kautta pohjoismaisten hyvinvointiyhteiskuntien koheesiota. Kaikkien viiden laitoksen tehtävänä on kotimaassa toteutettavan ohjelmatoiminnan kautta toimia keskeisenä pohjoismaisena kohtauspaikkana ja olla siten näkyvä toimija pohjoismaisella taide- ja kulttuurikentällä. Laitokset myös profiloivat ja kehittävät tarinaa pohjoismaisesta kulttuuriyhteistyöstä sekä kotimaassaan, Pohjoismaissa että kansainvälisesti. Näin ne voivat houkuttaa uusia eturyhmiä ja heijastaa uusia kulttuuri-ilmaisuja lisäten näin tietoa pohjoismaisesta kulttuuriyhteistyöstä ja kiinnostusta sitä kohtaan laajemmin eri ihmisten ja organisaatioiden keskuudessa. Laitokset edistävät myös monimuotoisuutta sekä mitä tulee toiminnan sisältöön että sen kontaktipintoihin keskittyen etenkin kotouttamiseen/maahanmuuttajiin. Lisäksi ne toimivat sen hyväksi, että lapsilla ja nuorilla on aikuisten rinnalla yhtä lailla keskeinen asema pohjoismaisessa kulttuuriyhteistyössä.

Pohjoismaisten laitosten uusi hallintomalli astui voimaan vuoden 2016 alussa. Sen seurauksena taloudellinen ja juridinen vastuu toiminnasta siirtyi laitosten johtajille samalla kun hallitusten rooli muuttui. Hallitukset toimivat laitosten neuvoo-antavina eliminä tukemalla ja sparraamalla johtajia samalla kun ne toimivat pohjoismaisen kulttuuriyhteistyön lähettiläinä ja luovat verkostoja, joista voi olla hyötyä laitoksille.

Strategiakaudella kulttuurilaitosten toiminta on kytketty tiiviimmin strategian viiteen teemaan ja tavoitteisiin (kestävä Pohjola, luova Pohjola, kulttuurienvälinen Pohjola, nuori Pohjola ja digitaalinen Pohjola). Kaikkien viiden kulttuurilaitoksen mielestä strategia toimii hyvin. Se on vienyt työtä oikeaan suuntaan ja selkeyttänyt sitä, ja sen viisi teema-alueita ohjaavat laitosten kaikkea toimintaa.

Kulttuuristrategia ja sen teemat ovat olleet tärkeitä laitosten profiloinnille ja identiteetille, ja ne ovat toimineet sisällöllisen toiminnan lähtökohtana. Strategia on helpottanut suunnittelutyötä ja antanut perusteluja siihen, miksi tiettyyn yhteistyöhön tai hankkeeseen on panostettu tai ei ole panostettu. Viittä teemaa pidetään samaan aikaan ajankohtaisina, mutta myös riittävän yleisinä, jotta ne pystyvät tarjoamaan vastauksia kunkin yksikön omiin tavoitteisiin ja prioriteetteihin. Kulttuuristrategia on siten toiminut perustana työlle ja vuoropuhelulle. Koska ohjauskirjeet perustuvat samoille periaatteille ja tavoitteille, laitosten on ollut helpompaa pitää niitä ohjenuoranaan, kun ne tunnistavat strategian sen eri tasoilla. Sisältö luodaan strategiaa ja ohjauskirjettä ajatellen. Sillä tavoin varmistetaan se, että ne sisällytetään kaikkeen tekemiseen. Strategia tulee näkyväksi ohjelmatyön, yhteistyön ja investointien kautta. Ohjelmatyö tapahtuu tuotettavan ja/tai esitettävän taiteen ja kulttuurin kautta. Yhteistyötä tehdään valitsemalla sekä paikallisia että pohjoismaisia yhteistyökumppaneita.

⁵ Noin 26,5 %

4. Kulttuuritukiohjelmat

Taiteilijat ja kulttuuritoimijat voivat hakea rahoitusta ja tukea erilaisten pohjoismaisten kulttuuritukiohjelmien kautta. Pohjoismaisten kulttuurilaitosten ohella tukiohjelmat ovat MR-K:n tärkein kulttuuripoliittinen työkalu, ja siksi iso osa vuosittaisesta⁶ budjettirahoituksesta menee näihin ohjelmiin.

Tukiohjelmien tarkoituksena on mahdollistaa erilaisia kulttuurihankkeita, verkostoja, liikkuvuutta ja residenssivierailuja, luoda kansainvälisiä kontakteja, uusia työmahdollisuuksia ym. taiteilijoille ja kulttuuritoimijoille Pohjoismaissa, Baltiassa ja laajemminkin.

Mahdollisimman suuren osan pohjoismaisesta kulttuurirahoituksesta tulee siis mennä kentälle esimerkiksi yksittäisten matkojen tukeen, verkostoihin ja hankkeisiin sekä residenssitukeen. Siksi tukiohjelmaa on. Lyhyesti sanottuna voidaan sanoa, että tukiohjelmat mahdollistavat sen, että yksittäinen henkilö voi liikkuvuustuen avulla kehittää yksittäistä pientä ideaansa niin, että siitä muodostuu lopulta globaali verkosto tai hanke.

Jokaisessa MR-K:n alaisessa kulttuuritukiohjelmassa on ryhmä ulkopuolisia asiantuntijoita, jotka arvioivat hakemukset ja tekevät avustuspäätökset. Heillä on vahva taiteellinen ja kulttuurinen asiantuntemus ja he edustavat koko aluetta. Niin sanottu käsivarren mitan periaate, jossa yhdenkään ulkopuolisen, virka-asemassa olevan henkilön, poliitikon tai hakijan ei pitäisi voida vaikuttaa päätöksentekoon, on äärimmäisen tärkeä kaikille osapuolille. Sitä halutaan vaalia jatkossakin.

4.1. Kulttuuri- ja taideohjelma

MR-K:n **kulttuuri- ja taideohjelma** lanseerattiin vuonna 2007. Ohjelma on toiminut määräaikaisena vuoteen 2016 asti. Vuodesta 2017 lähtien ohjelma on ollut voimassa toistaiseksi.

Ohjelma perustuu kulttuuriministerien strategiaan, ja sen tavoitteena on tukea pohjoismaista yhteistyötä taiteen ja kulttuurin alalla myöntämällä tukea innovatiivisille korkealaatuisille taide- ja kulttuurihankkeille, jotka edistävät monipuolista ja kestävää Pohjolaa. Ohjelmassa ei ole kuitenkaan korvamerkittyä rahaa strategian viiteen priorisoituun teemaan, ja se on avoin myös hankkeille, jotka liittyvät muihin kuin priorisoituihin aiheisiin. Lisäksi tukea jaettaessa huomioidaan sukupuolten tasa-arvo, kestävyys ja lapset ja nuoret ministerineuvoston horisontaalisen lähestymistavan mukaisesti.

Kulttuuri- ja taideohjelman kautta voi saada tukea hankkeille eri taiteen ja kulttuurin aloilla, kaikissa projektivaiheissa. Tukea on siis mahdollista hakea myös hankkeeseen liittyvään alustavaan työhön tai tutkimukseen. Ohjelma on suunnattu ammattilaisten tai amatöörien toteuttamiin laadullisiin hankkeisiin. Ohjelmalla on yhteensä kahdeksan asiantuntijaa, jotka edustavat koko Pohjolaa, ja sen toimeksianto kestää kolme vuotta. Tukea voi hakea taiteelliseen ja/tai kulttuuriseen hankkeeseen, joka edistää monimuotoista ja kestävää Pohjolaa. Ohjelmaa hallinnoi Pohjoismaiden kulttuuripiste ja sen vuotuinen budjetti on noin 16,8 miljoonaa Tanskan kruunua.

Rahoitus 2013–2019 (DKK)

⁶ Noin 17,6 %

	Hakemuksia	Hyväksytyjä hankkeita	Haettu tukea yhteensä	Myönnetty tukea
2013:	491	89	29 401 596.	15 616 578.
2014:	456	86	48 269 168.	16 160 644.
2015:	522	83	110 693 036.	16 651 748.
2016:	591	94	126 786 997.	16 533 420.
2017:	403	71	93 734 559.	16 885 261.
2018:	377	68	88 837 592	16 950 054
2019*:	199	42	44 919 477.	8 230 209.

*yksi hakukierros jäljellä

Vuonna 2018 MR-K myönsi ohjelmalle teemakohtaisen 800 000 Tanskan kruunun lisärahoituksen, jonka tavoitteena on tukea osallistavaa, avointa ja tasa-arvoista taidetta ja kulttuuria, joka haastaa normit ja arvot sekä vahvistaa ihmisten merkityksellisyyden ja yhteenkuuluvuuden tunnetta. Lisärahoituksen turvin kulttuuri- ja taideohjelma auttoi osaltaan kulttuurialaa toteuttamaan kestävän kehityksen Agenda 2030 -toimintaohjelman.

Kun kulttuuri- ja taideohjelmaa on vuosien mittaan kehitetty, sen lähtökohtana on ollut taide- ja kulttuurikentän toimijat. Tavoitteena on ollut pystyä kohtaamaan kohderyhmä paremmin ja tarjota tukiohjelmia, jotka vastaavat tarpeisiin. Ohjelmaa on laajennettu kattamaan kaikki taiteen alat, kaikkien alojen taiteilijat, ammattimaiset taiteilijat ja amatöörit.

Ekologinen kestävyys on asia, joka tulee todennäköisesti olemaan myös kulttuurin ja taiteen piirissä entistä tärkeämpää. Ihmiset ovat entistä tietoisempia matkailun aiheuttamasta hiilijalanjäljestä. Osin kyse on siitä, että taide- ja kulttuurialalla ajatellaan yhä enemmän, että matkustamisen/kuluttamisen/tuottamisen on tapahduttava ilmastoviisaalla tavalla. Osin taas kyse on niin kutsutusta "ilmastotaiteesta", jossa ilmastokysymys nostetaan keskusteluun taiteellisen prosessin kautta.

4.2. Pohjoismaiden ja Baltian maiden kulttuurialan liikkuvuusohjelma

Pohjoismaiden ja Baltian maiden kulttuurialan liikkuvuusohjelmasta vastaavat Pohjoismaiden ja Baltian maiden kulttuuriministerit tasaveroisin lähtökohdin mitä tulee ohjelman rahoitukseen ja päätöksentekoon. Ohjelman tavoitteena on vahvistaa kulttuuri- ja taidealan yhteistyötä Pohjolassa ja Baltiassa. Siinä keskitytään tiedonvaihdon ja yhteyksien lisäämiseen sekä läsnäoloon ja kiinnostukseen pohjoismaista ja balttilaista taidetta ja kulttuuria kohtaan. Liikkuvuusohjelmassa on kolmenlaista tukea: liikkuvuustuki, verkostotuki ja residenssituki. Sen vuotuinen budjetti on noin 12 miljoonaa Tanskan kruunua.

Liikkuvuustuki antaa yksittäisille henkilöille tai pienille ryhmille mahdollisuuden luoda yhteyksiä sekä hankkia osaamista ja tietoa ohjelma-alueen eri maista. Tukea voidaan käyttää myös taide- ja kulttuurituotantojen esittelyyn ja kiinnostuksen lisäämiseen Pohjoismaiden ja Baltian maiden taiteesta ja kulttuurista. Verkostotuki helpottaa ammattitaiteilijoiden ja kulttuurityöntekijöiden kohtaamisia ja ideoiden ja tiedon vaihtoa Pohjoismaissa ja/tai Baltian maissa. Residenssituki antaa Pohjoismaiden ja

Baltian maiden residenssikeskuksille mahdollisuuden kutsua taiteilijoita muista Pohjoismaista ja Baltiasta. Vierailun aikana taiteilijoilla on mahdollisuus työskennellä ilman häiriötä, tavata kollegoita ja luoda yhteyksiä keskuksen taide- ja kulttuuritarjontaan.

Ohjelmassa on yhteensä 14 asiantuntijaa eri puolilta sen toiminta-aluetta, ja sen virallinen kieli on vuodesta 2018 lähtien ollut englanti. Ohjelmaa hallinnoi Pohjoismainen kulttuuripiste.

Yhteistyö Baltian maiden kanssa vahvistui huomattavasti vuonna 2009, jolloin silloinen MR-K:n alainen kulttuurin liikkuvuusohjelma avautui myös Baltian maille.

Rahoitus 2013–2019 (DKK)

	Hakemuksia	Hyväksytyjä hankkeita	Haettu tukea yhteensä	Myönnetty tukea
2013:	1081	376	39 990 192.	13 391 092.
2014:	918	328	45 481 498.	12 570 988.
2015:	832	281	52 808 915.	14 343 336.
2016:	847	304	51 691 453.	13 476 163.
2017:	865	278	56 369 457.	13 107 321.
2018:	920	268	51 405 991.	13 018 510.
2019*:	764	196	45 024 671.	9 503 928.

* Kaksi hakukierrosta jäljellä

4.5. NAPAn kulttuuritukiohjelma

Grönlannin Pohjola-instituutin (NAPA) kulttuuritukiohjelman tarkoituksena on auttaa käynnistämään ja tukemaan avointa ja innostavaa kulttuurielämää, jossa on mukana pohjoisatlanttinen näkökulma.

NAPAn kulttuuritukiohjelman tavoitteena on edistää kestävyttä sekä kulttuurielämässä että yhteiskunnassa kulttuurin avulla. Kulttuuri on siis kestävä yhteiskunnan ”neljäs tukipilari”. Toinen tärkeä tavoite on lasten ja nuorten osallistaminen sekä uusien yleisöryhmien tavoittaminen. Tuetuilla hankkeilla ja toiminnoilla on oltava selkeä yhteys Grönlannin kulttuurielämään ja niiden on edistettävä kulttuurista yhteyttä Grönlannin ja muiden Pohjoismaiden välillä. Laitoksen sääntöjen mukaan NAPAn hallituksella on erityinen vastuu laitoksen erillisten ohjelmavarojen (NAPAn kulttuuritukiohjelma) kohdentamisesta, ja hallituksella on valtuudet määritellä ohjelman puitteet, käsitellä hakemuksia ja myöntää apurahoja. NAPAn kulttuuritukiohjelman kautta myönnetyt vuotuiset avustukset ovat viime vuosina olleet 2,8–3,5 miljoonaa Tanskan kruunua, ja niitä hallinnoi Grönlannin Pohjola-instituutti.

4.6. Käännöstuki

Käännöstuen tarkoituksena on julkaista lisää pohjoismaista laatukirjallisuutta muilla pohjoismaisilla kielillä kuin alkuperäiskielellä. Alkuperäiskieleksi lasketaan tanska, suomi, islanti, norja, ruotsi, fääri, grönlanti ja saamen kieli. Tukijärjestelmän tavoitteena on lisätä pohjoismaisen kirjallisuuden tuntemusta Pohjoismaissa ja parantaa pohjoismaisilla kielillä kirjoitetun kirjallisuuden saatavuutta. Tarkoituksena on

myös lisätä kiinnostusta pohjoismaisen kirjallisuuden kääntämisestä kohtaan sekä parantaa käännöstaitoja. Siinä on korvamerkitty osuus lasten- ja nuortenkirjallisuuden kääntämiseen.

Tukiohjelma oli aiemmin kulttuuri- ja taideohjelman alainen, mutta nyt sillä on oma budjettikohta ja vuotuinen tuki, joka on noin kolme miljoonaa Tanskan kruunua. Sitä hallinnoi NordLit-verkosto, joka koostuu Pohjoismaiden kansallisista kirjallisuuskeskuksista ja Färsaarten FarLitistä sekä Grönlannin kirjailijayhdistyksestä ja saamelaiden kirjailijayhdistyksestä. Tukiohjelman vastaanottamat hakemukset käsitellään kunkin maan ja alueen valiokunnassa. Tanskan linna- ja kulttuurihallitus toimii verkoston yhteyspisteenä.

Käännöstuen ansiosta yhä useampi lukija on saanut mahdollisuuden tutustua pohjoismaiseen kirjallisuuteen omalla kielellään. Lasten- ja nuortenkirjallisuuden kääntämiseen tarkoitettujen varojen korvamerkitseminen on tarkoittanut parempia mahdollisuuksia kääntää lasten- ja nuortenkirjallisuutta.

Näiden tukiohjelmien lisäksi **Pohjoismainen elokuva- ja televisiorahasto** myöntää tukea audiovisuaalisiin hankkeisiin. Rahastosta ja sen toiminnasta kerrotaan kappaleessa 7. Mediapolitiikka.

4.7. Kulttuuritukiohjelmien vastaanotto Euroopassa ja Pohjoismaissa

Ministerineuvoston kulttuuritukiohjelmat ovat tunnettuja ja arvostettuja Euroopassa, missä vakiintuneen pohjoismaisen kulttuuriyhteistyön muotoja arvostetaan suuresti. Tietenkin hakemuksia ja hankekuvauksia voisi olla aina enemmän ja ne voisivat olla paremmin muotoiltuja, mutta tosiasia on, että jo nyt ohjelmat ja niiden mahdollisuudet ja vaikuttavuus tunnetaan hyvin myös Pohjoismaissa. Taiteilijoiden ja kulttuurinharjoittajien keskuudessa kentällä on paljon tietoa eri tukimuodoista ja tiiviistä verkostoista, joita on pitkin Pohjoismaita ja Euroopassa. Kuten äskettäin julkaistusta raportista *Effects on Network Funding* (2019) ilmenee, verkostotuet johtavat lukuisiin myönteisiin vaikutuksiin, joiden tuloksista pääsee nauttimaan huomattavasti laajempi joukko kuin vain hakemukseen osallistuneet taiteilijat. Kyse on siis eräänlaisesta kerrannaisvaikutuksesta, jonka piiriin kuuluvat myös pohjoismaisten suurkaupunkialueiden ulkopuolella toimivat taiteilijat ja hankkeet.

4.8. Pohjoismainen kulttuurirahasto

Pohjoismainen kulttuurirahasto on itsenäinen organisaatio, jonka toimintaa rahoitetaan MR-K:n budjetista noin 36 miljoonalla Tanskan kruunulla vuodessa. Myös kulttuurirahasto myöntää tukea taiteilijoille ja kulttuuritoimijoille, mutta sen tukiohjelmat on rakennettu vähän toisin kuin Pohjoismaisen kulttuuripisteen hallinnoimat tukiohjelmat.

Rahaston tehtävänä on edistää kulttuuriyhteistyötä Pohjoismaiden välillä. Sopimuksen mukaan rahaston toiminta-alue kattaa pohjoismaisen kulttuuriyhteistyön koko laajuudessaan Pohjoismaissa ja niiden ulkopuolella. Kulttuurirahasto pyrkii luomaan uudistunutta ja dynaamista taide- ja kulttuurielämää Pohjoismaissa, joka edistää monimuotoisuutta, avoimuutta ja korkeaa laatua. Apurahajärjestelmänsä kautta kulttuurirahasto haluaa olla näkyvä ja keskeinen toimija taiteen ja kulttuuripolitiikan kehittämisessä Pohjoismaissa. Rahasto on keskittynyt tukijärjestelmiensä kehittämiseen ja näkyvyyden ja uusien yhteyksien luomiseen proaktiivisten aloitteiden ja aktiivisen viestinnän kautta. Kulttuurirahasto on mahdollistanut osallistumisen kansallisille, pohjoismaisille ja kansainvälisille areenoille, minkä kautta voidaan luoda paremmat edellytykset kulttuurin ja taiteen kehittymiselle pohjoismaisesti.

Teemapanostukset HANDMADE ja Puls ovat esimerkkejä konkreettisesta yhteistyöstä kansallisten tai pohjoismaisten kulttuuritukiviranomaisten tai organisaatioiden kanssa.

Käsityötä arvostetaan kaikilla pohjoismaisen taiteen ja kulttuurin aloilla. Vuosina 2016–2018 kulttuurirahasto on keskittynyt käsityön tukemiseen ja sen näkyvyyden parantamiseen **HANDMADE**-panostuksen kautta. Panostuksen avulla Pohjoismainen kulttuurirahasto tuki taloudellisesti sekä uusien projekti-ideoiden kehittämistä että yhteensä 32 yhteistyöhankkeen toteuttamista.

Pohjoismaisen elävän musiikin edistämiseksi käynnistetyn **Puls** -teemapanostuksen tavoitteena on edistää Pohjoismaiden sisäistä koordinaatiota, jotta voidaan luoda kestävä pohjoismaiset musiikkimarkkinat, vahvistaa työmarkkinoita, kehittää taiteellista laatua ja vahvistaa pohjoismaista musiikkia identiteettiä luovana tekijänä. Panostukselle on vuosina 2017 ja 2018 myönnetty noin 9 miljoonaa Tanskan kruunua yhteensä 62 musiikkiareenalle ja -festivaalille eri puolilla Pohjoismaita. Kohderyhmän muodostavat konserttijärjestäjät, jotka kuratoivat musiikkia yleisön ja taideteoksen välisessä kohtaamisessa nostamalla taiteilijat osaksi ohjelmaa ja laajentamalla heidän pohjoismaista yleisöään. Ohjelman rahoittajina ovat toimineet Pohjoismainen kulttuurirahasto, kulttuuriministerineuvosto, Tanskan valtion taiderahasto (Statens Kunstfond), Suomen musiikin edistämissäätiö (MES) ja Ruotsin valtio.

Vuonna 2018 Pohjoismaisen kulttuurirahaston hallitus hyväksyi strategian uudelle nelivuotiskaudelle. Strategian kolme yleistä tavoitetta ovat a) taiteen ja kulttuurin tuotannon, innovoinnin ja levittämisen edistäminen Pohjoismaissa ja maailmanlaajuisesti, b) taiteellisten ja kulttuuriverkostojen edistäminen kaikilla pohjoismaisen kulttuuriyhteistyön tasoilla ja c) taide- ja kulttuurielämätietyksen kehittäminen ja levittäminen kulttuuripolitiikan kehityksen vauhdittamiseksi Pohjoismaissa.

5. Kansainvälinen yhteistyö

Merkittävä osa MR-K:n budjetin resursseista on sellaisia, että niillä on kansainvälinen ulottuvuus. Kulttuurilaitoksilla on vahva kansainvälinen leima. Useilla MR-K:n pohjoismaisista kulttuuritukiohjelmista on kansainvälinen profiili siinä mielessä, että niitä ei ole suunnattu vain Pohjoismaissa tapahtuviin kulttuurihankkeisiin tai että niihin osallistuu vain pohjoismaisia toimijoita ja yhteistyökumppaneita. Yhtä lailla kyse voi olla pohjoismaisista hankkeista, jotka toteutetaan Pohjoismaiden ulkopuolella tai pohjoismaisten toimijoiden yhteistyöstä kansainvälisten kumppaneiden kanssa Pohjoismaissa tai niiden ulkopuolella.

Pohjoismaissa on jo pitkään ollut vahvaa, laadukasta ja monipuolista taide- ja kulttuuritoimintaa, ja monet taiteilijat ja toimijat ovat kysytyjä myös Pohjoismaiden ulkopuolella. Monet näistä toimijoista osallistuvat kansainväliseen yhteistyöhön, ja vuorovaikutus vaikuttaa merkittävästi paitsi kulttuurisektoriin myös Pohjoismaiden yleisiin kansainvälisiin kontakteihin. Se vahvistaa sekä Pohjoismaiden kansainvälistä profiilia että tärkeiden vaikutteiden vaihtoa Pohjolan ja muun maailman välillä. MR-K käynnistää, rahoittaa ja toteuttaa erityyppisiä lyhyitä tai pidempiä panostuksia tukeakseen sitä potentiaalia, mikä liittyy kasvavaan kiinnostukseen Pohjoismaita kohtaan.

Strategiakauden aikana myös viisi pohjoismaista kulttuurilaitosta ovat tuottaneet useita hankkeita, jotka ovat saaneet paljon myönteistä huomiota ja näkyneet kansainvälisesti. Esimerkiksi näyttelyt *The Weather Diaries*, *Iskrystalprinsessen* ja *Welcome Home* ovat kiertäneet Eurooppaa, Aasiaa ja Etelä-Amerikkaa. Ne ovat nostaneet esiin pohjoismaista muotoilua ja arkkitehtuuria ja siten osaltaan edistäneet pohjoismaista luovaa

alaa ja innovaatioita samalla kun ne ovat välittäneet pohjoismaisia arvoja, kuten kestävyttä ja demokratiaa.

5.1. Itämeren alue

Euroopan komissio otti vuoden 2013 alussa kulttuurin mukaan (silloin) uutena **Priority Area Culture** (PA Culture) -painopistealueena Itämeren alueelle laaditun EU:n strategian päivitettyyn toimintasuunnitelmaan. Schleswig-Holsteinista ja Puolasta tuli uuden painopistealueen koordinaattoreita, ja yhteistyössä niiden kanssa Pohjoismaiden ministerineuvosto loi Itämeri-strategian toimintasuunnitelmaan kulttuurin ja kestävän kehityksen lippulaivahankkeen *Culturability*, josta ministerineuvostolla/ Riian toimistolla oli päävastuu.

Lippulaivahankkeen tavoitteena oli luoda tietoa sosiaalisista innovaatioista ja kulttuurista kestävän kehityksen katalysaattoreina sekä käynnistää yhteistyötä niin kulttuurialan kuin sen ulkopuolisten toimijoiden välillä kolmella osa-alueella (kaupunkien sosiaalinen integraatio/kulttuurisuunnittelu; pelit ja älykkäät ratkaisut/Minecraft sekä kestävä kulttuurimatkailu/kulttuuri ja luovat elinkeinot) edistääkseen hyviä kulttuurin ja kestävän toiminnan käytäntöjä Itämeren alueella. Vuonna 2017 päättynyt projekti johti uusiin verkostoihin ja hankkeisiin, joita rahoitettiin muun muassa EU:n Lead-ohjelman kautta.

Pohjoismaiden ministerineuvosto on ollut mukana PA Culturessa ja sen ohjausryhmässä alusta lähtien. PA Culture keskittyy Itämeren alueen kulttuurin ja luovien elinkeinojen edistämiseen ja näkyvöittämiseen, kulttuuriperinnön säilyttämiseen ja esittelemiseen sekä kulttuuriyhteistyön parantamiseen ja helpottamiseen Itämeren alueella.

5.2. Arktis

Kysymys kulttuurin roolista arktisen alueen kestävässä kehityksessä on tullut yhä tärkeämmäksi viime vuosina. Tämän havainnollistamiseksi ja ratkaisujen, napa-alueyhteistyön sekä tiedonlevityksen edistämiseksi MR-K on osallistunut muun muassa Arctic Arts Summit -tapahtuman rahoitukseen.

Ensimmäinen Arctic Arts Summit järjestettiin vuonna 2017 osana Norjan puheenjohtajuutta ministerineuvostossa. Tämä oli ensimmäinen kulttuuripoliittinen kokous, jossa käsiteltiin erityisesti arktista aluetta ja johon tuli osallistujia kaikista kahdeksasta arktisen alueen maasta. Kolmen päivän ajan yli 300 päättäjää, kulttuurialan toimijaa, taiteilijaa, kulttuuriteollisuuden edustajaa, taidealan kouluttajaa ja monta muuta toimijaa kokoontui Harstadiin Norjaan. Konferenssista tuli uuden tiedon ja uusien näkökulmien liikkeellepanija, arktisen taiteen ja kulttuurin näyttely- ja verkottumisareena sekä kulttuuripoliittisten kohtaamisten areena keskusteluille arktisen alueen kulttuurista ja kulttuuripoliitikasta ja sen merkityksestä alueen kestäväälle kehitykselle. Vuonna 2019 matka jatkui Rovaniemelle, missä osana Islannin MR-K:n puheenjohtajuutta järjestettiin järjestyksessään toinen Arctic Arts Summit otsikolla *The Arctic as a Laboratory for Sustainable Art and Culture Policy*. Nämä kaksi konferenssia ovat auttaneet nostamaan kulttuurin ja taiteen esille välttämättömänä osana alueen sosiaalista, taloudellista ja ympäristökehitystä ja vakiinnuttaneet asemansa tärkeänä kohtaamispaikkana alan sidosryhmille.

Pohjola-instituutti Grönlannissa on tärkeä foorumi niin pohjoismaiselle ja kuin Pohjoismaiden kansainväliselle kulttuuriyhteistyölle arktisella alueella. Sillä, että Pohjoismaiden ministerineuvosto on

fyysisesti läsnä Grönlannissa, on suuri merkitys sirkumpolaariselle eli napa-alueyhteistyölle, ja NAPA on pohjoismaisen yhteistyön tärkeä edustaja näissä yhteyksissä.

6. Saamelainen kulttuuriyhteistyö

Luonnollinen ja tärkeä osa arktista aluetta koskevaa työtä on alkuperäiskansojen näkökulma. Se huomioitiin Arctic Arts Summitissa, mutta MR-K pyrkii myös muiden erityistoimien avulla tukemaan saamelaista kulttuuria ja kulttuuriyhteistyötä. Muun muassa Saamelaisneuvoston kulttuuriosastoa ja -toimintaa sekä kattojärjestönä toimivaa Saamelaista taidoneuvostoa tuetaan. Molemmat organisaatiot edistävät saamelaista kulttuurielämää laajasti ja saamelaisia taiteilijoita sekä hanketuen ja stipendien avulla että pyrkimällä rakenteellisesti edistämään rajojen yli tapahtuvaa yhteistyötä saamelaisten asuttamilla alueilla ja saamelaisen taiteen, käsityön ja kielten vaalimista, uudistumista ja levittämistä. Myös Ruotsin puheenjohtajuuskaudella vuonna 2018 on erityistoimin pyritty luomaan tietoa ja jakamaan parhaita käytäntöjä siitä, miten kulttuurin ja taiteen kautta voidaan elvyttää pieniä kieliä kuten saamea ja grönlantia Pohjoismaissa.

7. Mediapolitiikka

Media-ala on kiinteä osa kulttuuriministerineuvoston täytäntöön panemaa pohjoismaista kulttuurialan yhteistyötä. Alalla, johon kuuluvat myös elokuvat ja televisio, on suuri painoarvo yhteistyössä. Tämä näkyy muun muassa Nordicomille, Pohjoismaiselle elokuva- ja televisiorahastolle, Pohjoismaiselle lehtimieskeskukselle ja Filmkontakt Nordille myönnettävänä rahoituksena sekä erilaisina hankkeina ja aloitteina, jotka tuovat eri tavoin esiin tärkeitä ja ajankohtaisia aiheita kuten sananvapautta, medialukutaitoa ja laadukasta journalismia.

Pohjoismainen elokuva- ja televisiorahasto sijaitsee Oslossa, ja sen toiminta perustuu rahaston osapuolten välisiin viisivuotisiin sopimuksiin. Osapuolet ovat 1. tammikuuta 2020 (uusi sopimuskausi) lähtien MR-K, viiden Pohjoismaan elokuvainstituutit ja 16 pohjoismaista televisioyhtiötä. Rahaston tehtävänä on edistää tuotantoa ja jakelua sekä korkealaatuisia pohjoismaisia audiovisuaalisia teoksia. Tämä tapahtuu osallistumalla audiovisuaalisten tuotantojen, muun muassa kaikenlaisen fiktion (elokuvat, TV-fiktio, TV-sarjat, animaatiot jne.) ja luovien dokumentti-elokuvien, rahoittamiseen, ja joissa on kyse elokuvien esittämisestä, television katselusta ja/tai muusta jakelusta eri alustoilla, joilla arvioidaan olevan merkittävää markkina-/yleisöpotentiaalia Pohjoismaissa. Rahaston kokonaisbudjetti on noin 80 miljoonaa Tanskan kruunua (10,5 miljoonaa euroa). MR-K:n osuus on kolmasosa tästä summasta.

Vuodesta 2014 lähtien elokuva- ja televisiorahaston hallitus on työskennellyt apurahatoiminnan kehittämiseksi ja uusimiseksi sekä mitä tulee TV-draaman, jakeluketjujen ja tuotannon rahoituksen kehittämiseen että rahaston rooliin uusien kykyjen kehittämisessä. Vuotuinen Nordic Talents -tapahtuma kokoaa yhteen nuoria elokuva- ja televisioalan kaikkialta Pohjoismaista. Jotta pohjoismainen elokuva- ja TV-draama tavoittaisi nuoret aikuiset, kohderyhmää ajatellen käynnistettiin *Nordic Genre Boost* -kehityshanke. Toinen tärkeä panostus on elokuvien ulkomaanviennin ja -jakelun tukeminen *Nordic Distribution Boost* -ohjelman kautta. Hankerahoituksen suhteen rahasto on priorisoinut suurempaa hankekohtaista rahoitusta ja lisännyt kokonaistukea dokumenttielokuville. Rahasto keskittyy eritoten dokumentteihin ja lasten- ja

nuortenelokuviin. Se seuraa alan toimintaa tasa-arvokysymyksissä ja raportoi järjestelmällisesti sukupuolten tasapuolisesta edustuksesta tuottajien ja ohjaajien keskuudessa.

Nordicom on yhteistyöelin ja keskeinen toimija media-alan pohjoismaisessa kulttuuriyhteistyössä. Sen työn tarkoituksena on kehittää tietoa median roolista yhteiskunnassa. Nordicom toimii Göteborgin yliopistossa, ja se kerää, prosessoi, analysoi ja välittää faktaa ja tietoja medioiden kehityksestä Pohjoismaissa. Se saa myös Pohjoismaiden ministerineuvostolta hankkeisiin ja aloitteisiin liittyviä toimeksiantoja. Esimerkiksi vuonna 2018 se toteutti kaksi hanketta: laatujournalismia käsittelevän seminaarin ja *Youth and news in a digital media environment* -antologian julkaisun. Tehtävänantonsa mukaisesti se on työskennellyt myös uuden tutkijafoorumin perustamiseksi.

Pohjoismaiselle elokuva- ja televisiorahastolle ja Nordicomille vuosittain myönnettävien avustusten lisäksi uusia hankkeita ja aloitteita syntyy jatkuvasti. Yksi esimerkki on Pohjoismaiden ministerineuvoston *Fighting Fakes – the Nordic Way* -julkaisu vuodelta 2018. Se jatkaa keskustelua siitä, miten propagandaa ja valheita voidaan torjua esimerkiksi mediassa. Lisäksi siinä pohditaan sitä, miten luottamusta ja uskottavuutta voidaan vahvistaa sanoin ja faktan kautta. Julkaisu näki päivänvalon Unescon Maailman lehdistönvapauden päivänä Accrassa vuonna 2018.

Sananvaraus on tärkeä aihe Pohjoismaiden ministerineuvostossa. Yksi esimerkki siitä, miten MR-K voi edistää sananvapautta, on vuonna 2017 julkaistu teos *Den svåra yttrandefriheten – nordiska röster*. Se on 14 eri yhteiskunnallisen keskustelijan puheenvuoro. Keskustelijat tulevat Tanskasta, Suomesta, Islannista, Norjasta ja Ruotsista sekä Färsaarilta, Grönlannista, Ahvenanmaalta ja saamelaiselta kielialueelta. Teoksessa kirjoittajat tarjoavat näkemyksiä sananvapauden nykytilanteesta Pohjoismaissa ja pohtivat siihen mahdollisesti kohdistuvia paineita.

Norjan puheenjohtajuuskaudella vuonna 2017 pohjoismaiset ja kansainväliset poliitikot ja media-alan edustajat kokoontuivat Pohjoismaisten mediapäivien yhteydessä Bergenissä huippukokoukseen. Huippukokouksessa keskusteltiin pohjoismaisen ja kansainvälisen media-alan haasteista, kun Facebookin ja Googlen kaltaiset globaalit toimijat ottavat yhä suuremman osuuden mainosmarkkinoista samaan aikaan kun ne ovat sisällöntuottajia ja muun muokatun mediasisällön jakelijoita. MR-K:n päätöksen mukaisesti Nordicom toteutti kyselyn (*Kampen om reklamen*) globaalien toimijoiden synnyttämän kilpailun vaikutuksista perinteisiin mainosperusteisiin uutismedioihin Pohjoismaissa.

Pohjoismainen lehtimieskeskus tukee laatujournalismia. Keskus toimii Tanskan media- ja toimittajakorkeakoulun yhteydessä Århusissa, missä muun muassa pyritään vahvistamaan laatu- ja lähdekriittistä journalismia kouluttamalla pohjoismaisia toimittajia sekä luomaan verkostoja, jotka muodostavat perustan toimittajien yhteistyölle kaikkialla Pohjoismaissa. Pohjoismaisen toiminnan lisäksi lehtimieskeskus on useiden vuosien ajan edistänyt Pohjoismaiden ja Luoteis-Venäjän välistä journalistista yhteistyötä. Sen tarkoituksena on edistää positiivista mediakehitystä Luoteis-Venäjällä sekä lisätä laatua ja monimuotoisuutta sekä Venäjällä että Venäjältä, ja siten osaltaan lisätä tietoisuutta pohjoismaalaisten ja luoteisvenäläisten välillä.

Filmkontakt Nord edistää pohjoismaisia lyhyt- ja dokumenttielokuvia käynnistämällä aloitteita, joilla varmistetaan tuotanto ja jakelu Pohjoismaissa ja kansainvälisesti. Tämä tapahtuu välitys- ja promootiotoimintojen kautta ympärivuotisesti ja eritoten Nordic Panorama Film Festival -elokuvalifestivaalin aikana. Festivaali on tärkeä kohtauspaikka pohjoismaiselle elokuvateollisuudelle ja on pohjoismaisille elokuville ja elokuvayhtiöille tärkeä väylä kohti ammattimaisuutta ja kansainvälistymistä.

8. Sektorienvälinen yhteistyö

Sektorienvälinen yhteistyö tuo sektorikohtaiseen työhön lisäarvoa ja uusia näkökulmia. Kulttuuriministerineuvosto on osallistunut tällaiseen yhteistyöhön strategian voimassaoloaikana.

8.1. Kieliyhteistyö

Pohjoismaisten kielten ymmärtäminen on keskeistä pohjoismaisessa yhteistyössä. Kieli on olennainen osa identiteettiämme ja yksi kulttuurimme kulmakivistä. Päävastuu Pohjoismaiden ministerineuvoston kieliyhteistyöstä on pohjoismaisilla koulutusministerillä, kun taas kulttuuriministereillä on sektorikohtainen vastuu.

Kulttuuriministerit priorisoivat lapsia ja nuoria ja erityisesti heidän omaa osallistumistaan, jonka kautta heillä on mahdollisuus tavata muita pohjoismaalaisia lapsia ja nuoria ja olla luovia yhdessä samalla kun heissä herää kiinnostus ja ymmärrys muita kieliä kohtaan. Tämän mahdollistamiseksi kulttuuriministerit ovat luoneet Volt-ohjelman (ks. 2.2).

Ministerineuvoston kulttuurisektori käy tiivistä vuoropuhelua kieliyhteistyöstä koulutussektorin kanssa. Koulutussektorin tulevaa yhteistyöohjelmaa laadittiin vuonna 2018. Se keskittyy pohjoismaisiin kieliin ja kulttuuri-identiteettiin liittyvien yhteisten arvojen edelleen kehittämiseen.

Pienet kielet Pohjoismaissa ovat asia, johon sekä kulttuuri- että koulutussektori ovat kiinnittäneet huomiota. Ruotsi esitteli oman puheenjohtajuutensa yhteydessä vuonna 2018 kulttuurisektorin aloitteen *Håll språken levande! (Pidetään kielet elossa!) Kulttuurin merkitys Pohjoismaiden kielelliselle monimuotoisuudelle*. Sen seurauksena myös koulutussektorilla on käynnistetty aloite, jonka tavoitteena on lisätä tietoisuutta, kiinnostusta ja tietoa siitä, miten koulutus ja kulttuuri voivat auttaa elvyttämään ja vahvistamaan pieniä kieliä Pohjoismaissa. Toimenpiteellä edistetään muun muassa pohjoismaisia ja kansallisia verkostoja ja strategisia kumppanuuksia, yhteistyötä vastaavissa haasteissa, uuden tiedon levittämistä keskeisten kansallisten viranomaisten kesken sekä sitä, että yhä useampi laadukas hanke hakisi hanketukea Voltista.

Kielijulistus (*Pohjoismaista kielipolitiikkaa koskeva julistus*) on 13 vuotta vanha ja kielellinen ympäristö Pohjoismaissa on tuona aikana muuttunut merkittävästi. Tämän johdosta koulutus- ja tutkimusvirkamieskomitea päätti vuonna 2018 käynnistää prosessin kielijulistuksen päivittämiseksi. Tarkoituksena on tunnistaa pohjoismaisen kieliyhteistyön yhteiset edut. Työ tulee tapahtumaan vuoropuhelussa kulttuurisektorin kanssa.

8.2. Kulttuuri ja terveys

MR-K päätti huhtikuussa 2013 kartoittaa kulttuuri- ja terveysalaa Pohjoismaissa julkaisemalla aiheesta raportin *Vändpunkt – Förslag om kultur och hälsa i nordisk samverkan*⁷ (Käännekohta – kulttuuri ja terveys pohjoismaisessa yhteistyössä). Region Skåne sai projektitoimeksiannon. Raportissa todettiin muun muassa, että tieto ja ymmärrys kulttuurin ja terveyden välisestä yhteydestä vaihtelee eri Pohjoismaissa. Jokainen maa on edistynyt asiassa eri tavoin tutkimuksen, koulutuksen ja käytännön aloilla. Tärkeä tavoite onkin yhdistää ja tuoda maiden kansalliset kokemukset esiin, ja luoda siten pohjoismaisia synergioita. Kulttuurin ja terveyden alan tutkimukselle on tunnusomaista sen poikkeusteellinen luonne. Tulevaisuuden haasteena

⁷ <https://utveckling.skane.se/publikationer/rapporter-analyser-och-prognoser/vandpunkt--forslag-om-kultur-och-halsa-i-nordisk-samverkan/>

on tuoda kulttuurin ja terveysalan eri näkökulmat lähemmäksi toisiaan ja lisätä ymmärrystä näkökulmien monitahoisuudesta sekä akateemisesti että tukikäytäntöjen suhteen.

Pohjoismaat ovat edenneet tutkimuksessa esiin nostettujen kysymysten kanssa kansallisesti eri tavoin. Kulttuuri ja terveys olivat osa Ruotsin puheenjohtajuuskauden ohjelmaa vuonna 2018. Maa järjesti myös konferenssin, jossa pohdittiin tiiviimpää kokemusten vaihtoa ennen kaikkea siitä, miten taide ja kulttuuri voivat täydentää perinteistä hoito- ja hoiva-alaa.

8.3. *KreaNord*

KreaNord syntyi vuonna 2008 osana Pohjoismaiden ministerineuvoston globalisaatiotoimintaa. Sen tavoitteena on kehittää ja profiloida Pohjoismaita luovien alojen areenana. Tänä aikana KreaNord käynnisti monialaista politiikkayhteistyötä kulttuuri- ja elinkeinoministeriöiden ja viranomaisten välillä, vahvisti tietopohjaa sekä toteutti useita hankkeita liittyen muun muassa yrittäjyyteen taidealan opinnoissa ja rahoituskysymyksiin. Ohjelma päättyi vuonna 2015 globalisaatio-aloitteiden päättymisen myötä.

KreaNordin tärkein tulos on poliittisella tasolla, missä selkeimmän hyödyn ovat saaneet ministeriö- ja viranomaistason toimijat. KreaNordin avulla maat ovat voineet ottaa oppia toinen toisiltaan, saaneet uutta tietoa ja voineet kohdata toimijoita eri aloilta. KreaNordin voidaan katsoa tuoneen luovan alan poliittiseen keskusteluun, sillä pohjoismaisella yhteistyöllä on ollut merkittävä signaaliarvo kansallisesti usealle maalle.

8.4. *Biophilia*

Biophilia oli Islannin puheenjohtajakaudella 2014 käynnistetty kolmivuotinen opetus- ja kulttuuriprojekti, joka perustui islantilaisen laulajan Björkin työhön. Se oli kattava ja poikkitieteellinen opetusprojekti, jonka keskiössä oli luovuus ja joka muun muassa edisti koulutusinnovaatioita kehittämällä tietoa, luovuutta ja teknologiaa yhdistäviä opetusmenetelmiä.

9. Lopuksi

Pohjoismaiset kulttuuriministerit valmistelevat parhaillaan uutta kulttuuripoliittista strategiaa eli uutta kulttuuripoliittista yhteistyöohjelmaa vuosille 2021–2024. Tämä uusi yhteistyöohjelma valmistuu syksyllä 2020, mutta sen painopistealueista ei ole vielä tietoa. Toivottavasti tämä kulttuuripoliittinen selonteko voi toimia välineenä prosessissa ja uuden yhteistyöohjelman luomisessa.

Jälkikäteen arvioituna pohjoismaisen kulttuuriyhteistyön strategian voi hyvinkin todeta toimineen punaisena lankana kulttuuripoliittisessa työssä. Se on luonut työlle suuntaa ja selkeyttä. Paljon on jo saavutettu. Tiedämme nyt, mitä osa-alueita voi vahvistaa entisestään samalla kun mietimme mahdollisia uusia painopistealueita.

Pohjoismaiden ministerineuvosto arvostaa mahdollisuutta kertoa Osaaminen ja kulttuuri Pohjolassa -valiokunnalle strategiakaudella 2013–2020 tehdystä kulttuuripoliittisesta työstä.

Lisäksi Pohjoismaiden ministerineuvosto katsoo, että ministerineuvoston ja Pohjoismaiden neuvoston välinen hyvä vuoropuhelu on tärkeää ja antoisaa. Pohjoismaiden ministerineuvosto toivoo, että valiokunta

pitää tätä selontekoa mielenkiintoisena ja ajankohtaisena, ja että hyvä vuoropuhelu jatkuu myös tulevaisuudessa.